ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ "ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ"
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ

"ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΙ ΕΝΩΣΗ 1911-1913"

Κεφάλαιο 4
Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος: ο πόλεμος των τριάντα ημερών

4.1 Ο πόλεμος

Η διαμάχη για τη διανομή των εδαφών, που είχαν κερδίσει στο πεδίο της μάχης από την Οθωμανική αυτοκρατορία, έφερε τη Βουλγαρία αντιμέτωπη με τις πρώην συμμάχους της, Ελλάδα και Σερβία. Η Σόφια ήθελε να προλάβει ενδεχόμενη μεσολαβητική ενέργεια των Δυνάμεων, υπολογίζοντας ότι εάν καταλάμβανε διά των όπλων όσο το δυνατόν περισσότερα από τα διαφιλονικούμενα εδάφη, θα δημιουργούσε τετελεσμένα και θα ισχυροποιούσε σημαντικά τη διαπραγματευτική της θέση.

Προτού στεγνώσει το μελάνι στη Συνθήκη του Λονδίνου, η Βουλγαρία, χωρίς να κηρύξει επισήμως τον πόλεμο, επιτέθηκε αιφνιδιαστικά, τον Ιούνιο του 1913, εναντίον των δύο χωρών, επιδιώκοντας να παρεμποδίσει την επικοινωνία των στρατευμάτων τους και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για προέλαση προς τη Θεσσαλονίκη. Συγκεκριμένα, στις 16 Ιουνίου οι Βούλγαροι επιτέθηκαν ταυτόχρονα κατά των ελληνικών προφυλακών στη Νιγρίτα και τις Ελευθερές, στο όρος Παγγαίο και εναντίον των σερβικών θέσεων στη Γευγελή, την οποία κατέλαβαν την επομένη.

Οι ελληνικές δυνάμεις αρχικά προέβησαν στην εκκαθάριση της Θεσσαλονίκης από τα δύο βουλγαρικά τάγματα, που είχαν στρατοπεδεύσει στην πόλη, αιχμαλωτίζοντας τους άνδρες που τα αποτελούσαν, μετά την άρνησή τους να παραδώσουν τον οπλισμό

τους και να την εγκαταλείψουν. Η αντεπίθεση Ελλήνων και Σέρβων εκδηλώθηκε ταυτόχρονα στις 19 Ιουνίου. Σύντομα η βουλγαρική προέλαση ανακόπηκε. Ο ελληνικός στρατός, κινούμενος προς βορρά, επανέκτησε τη Νιγρίτα. Οι Βούλγαροι κατά την αποχώρησή τους κατέστρεψαν την κωμόπολη και σφαγίασαν άμαχο πληθυσμό. Η βουλγαρική υποχώρηση στη διάρκεια του Β΄ Βαλκανικού πολέμου συνοδευόταν από ευρείας κλίμακας ωμότητες, πυρπολήσεις και καταστροφές των περιοχών που εγκατέλειπαν και δολοφονίες αμάχων.

Ακολούθησαν και άλλες σκληρές ελληνοβουλγαρικές μάχες στο Καλίνοβο, απ' όπου αποχώρησαν οι Βούλγαροι. Στις 21 Ιουνίου ο ελληνικός στρατός κατάφερε μία νίκη αποφασιστικής σημασίας για την εξέλιξη του πολέμου στη μάχη του Κιλκίς-Λαχανά. Οι απώλειες για τις ελληνικές δυνάμεις ήταν μεγάλες, ωστόσο μετά από τη διάσπαση της οχυρωματικής γραμμής των Βούλγαρων, μπόρεσαν να προελάσουν προς τις γέφυρες του ποταμού Στρυμόνα. Η εξέλιξη αυτή σε συνδυασμό με τη σημαντική νίκη των Σέρβων στο Κριβολάνι, στην περιοχή των Κοτσάνων, κατέστησε ήδη από το ξεκίνημα του πολέμου προδιαγεγραμμένη την έκβασή του. Οι Βούλγαροι εξαναγκάζονταν σε υποχώρηση προς τα βορειοανατολικά.

Στη συνέχεια, ακολούθησαν και άλλες μάχες μεγάλης σφοδρότητας, που ήταν νικηφόρες για τον ελληνικό στρατό. Οι ελληνικές δυνάμεις απελευθέρωσαν οριστικά τη Γευγελή, που σε

διάστημα μίας εβδομάδας άλλαζε διαρκώς κύριο. Μετά τη νικηφόρα μάχη της Δοϊράνης (23 Ιουνίου), η ελληνική πλευρά εξασφάλισε τον πλήρη έλεγχο της περιοχής δυτικά του ποταμού Στρυμόνα και νότια της οροσειράς του Μπέλες. Επιπλέον, η απώλεια της Δοϊράνης δυσχέρανε την πολεμική προσπάθεια των Βούλγαρων και στις επιχειρήσεις του σερβικού μετώπου, καθώς αποτελούσε σταθμό ανεφοδιασμού. Την ίδια περίοδο οι Σέρβοι ανακατέλαβαν το Κρίβολακ, το Ιστίπ, τα Κότσανα και το Ράδοβιτς. Οι ελληνικές δυνάμεις διέβησαν το Μπέλες και έπειτα από σκληρή μάχη κατέλαβαν τη Στρώμνιτσα. Στις 26 Ιουνίου ο ελληνικός στόλος απελευθέρωσε την Καβάλα. Τις επόμενες ημέρες οι ελληνικές δυνάμεις εισήλθαν στο Σιδηρόκαστρο (Δεμίρ-Ισάρ) και τις Σέρρες. Κατά την υποχώρησή τους οι Βούλγαροι πυρπόλησαν και κατέστρεψαν ολοσχερώς τις Σέρρες και τις κωμοπόλεις Δεμίρ-Ισάρ και Δοξάτο και σφάγιασαν μεγάλο μέρος του άμαχου πληθυσμού.

Την ίδια περίοδο, με διαφαινόμενη πλέον τη συντριβή της Βουλγαρίας, εισήλθαν στον πόλεμο η Ρουμανία και η Τουρκία (27 και 29 Ιουνίου, αντίστοιχα). Ρουμανικά στρατεύματα διέβησαν τον Δούναβη και προσέβαλαν βουλγαρικές θέσεις στα βόρεια της χώρας. Στη συνέχεια, προέλασαν προς το νότο και μέχρι τα μέσα Ιουλίου είχαν φθάσει μόλις 40 χιλιόμετρα έξω από τη Σόφια. Από την πλευρά τους, οι οθωμανικές δυνάμεις μέχρι τις 10 Ιουλίου είχαν ανακαταλάβει την Αδριανούπολη και σημαντικό μέρος της ανατολικής Θράκης (Ραιδεστός, Σαράντα Εκκλησιές).

Κατά το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουλίου, η προέλαση των συμμαχικών δυνάμεων συνεχίστηκε σε όλα τα μέτωπα. Ο μήνας ξεκίνησε με την απελευθέρωση της Δράμας από τις ελληνικές δυνάμεις και τη μεγάλη νίκη του σερβικού στρατού στο μέτωπο του Κιουστεντίλ και τη συνέχιση της προέλασής του δυτικά. Στη συνέχεια, ο ελληνικός στρατός κατέλαβε το Νευροκόπι και επικράτησε στη μάχη στο Πέτσοβου. Στην κεντρική Μακεδονία, μετά από σκληρό αγώνα, οι ελληνικές δυνάμεις παραβίασαν στις 10 Ιουλίου τα Στενά της Κρέσνας στον ποταμό Στρυμόνα και κατευθύνθηκαν προς βορρά. Η ραγδαία προέλαση του ελληνικού στρατού δεν είχε αφήσει στους Βούλγαρους το περιθώριο να οχυρώσουν τα στενά, ώστε να τα καταστήσουν απόρθητα και να ανακόψουν την πορεία του αντιπάλου.

Στο διπλωματικό παρασκήνιο, ήδη από τα τέλη Ιουνίου, μετά από σχετικό αίτημα της Βουλγαρίας στην Πετρούπολη, εκδηλώθηκε ρωσική απόπειρα μεσολάβησης για άμεση διακοπή των εχθροπραξιών, σύναψη ανακωχής και σύγκληση ειρηνευτικής διάσκεψης μεταξύ των εμπολέμων. Η Ρωσία επιθυμούσε τη διατήρηση ισχυρού βουλγαρικού κράτους επειδή ενδιαφερόταν να μη διαταραχθεί η ισορροπία στη Βαλκανική. Η Ελλάδα και η Σερβία έθεταν ως όρο τη σύναψη της ανακωχής στο πεδίο της μάχης, η Βουλγαρία να αποδεχθεί την ήττα της και τα εδάφη που απελευθερώθηκαν από τον ελληνικό και το σερβικό στρατό να παραχωρηθούν στις χώρες αυτές. Οι κυβερνήσεις τους, όπως διαφάνηκε και στη συνάντηση του Βενιζέλου με τον Σέρβο ομόλογό

του Πάσιτς, συμμερίζονταν το φόβο ότι αν η υπογραφή της ανακωχής δεν συνοδευόταν από τον καθορισμό των προκαταρκτικών όρων της ειρήνης, η Βουλγαρία θα μπορούσε να εκμεταλλευθεί το χρόνο που θα μεσολαβούσε για προπαρασκευή νέας αναμέτρησης.

Παράλληλα, η Ελλάδα επανέκτησε τον έλεγχο των ακτών της δυτικής Θράκης. Στις 12 Ιουλίου ο ελληνικός στόλος αποβίβασε δυνάμεις στο Δεδεαγάτς (σημερινή Αλεξανδρούπολη), τη Μαρώνεια και το Πόρτο Λάγος, προκειμένου να εξασφαλιστεί η προστασία του ελληνικού πληθυσμού από τις βουλγαρικές ωμότητες και να δημιουργηθεί ένα ανάχωμα στη ραγδαία τουρκική προέλαση που βρισκόταν σε εξέλιξη στην ανατολική Θράκη. Με την απελευθέρωση της Ξάνθης και της Γκιουμουλτζίνας (σημερινή Κομοτηνή) στις 13 και 14 Ιουλίου, αντίστοιχα, ολόκληρη η δυτική Θράκη είχε περιέλθει υπό ελληνικό έλεγχο.

Παράλληλα, ο ελληνικός στρατός, βορείως των στενών της Κρέσνας, είχε εισέλθει στο βουλγαρικό έδαφος. Μετά από διήμερο σκληρό αγώνα, οι ελληνικές δυνάμεις, προελαύνοντας προς την Άνω Τζουμαγιά (σημερινό Μπλαγκόεβγκραντ), απώθησαν το βουλγαρικό στρατό. Ενισχυμένος από δυνάμεις που είχαν φθάσει στην περιοχή από το σερβικό μέτωπο, ο βουλγαρικός στρατός εξαπέλυσε αντεπίθεση κατά των ελληνικών θέσεων στο μέτωπο Τζουμαγιάς-Πέτσοβου-Μαχομίας και ακολούθησαν σκληρές μάχες. Παρά τις αρχικές επιτυχίες τους, οι Βούλγαροι απέτυχαν να

κλονίσουν αποφασιστικά την ελληνική διείσδυση, ιδιαίτερα μετά την αντεπίθεση των ελληνικών δυνάμεων, που σε συνεργασία με σερβικές δυνάμεις τούς απώθησαν στη μάχη του Πρεντέλ Χαν.

4.2 Η επόμενη ημέρα

Ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος εξελίχθηκε σε συντριπτική νίκη των συμμάχων. Ο βουλγαρικός στρατός ηττήθηκε παντού από τις ελληνικές και τις σερβικές δυνάμεις και εξαναγκάστηκε σε υποχώρηση σε όλα τα μέτωπα. Οι μάχες που συνάφθηκαν χαρακτηρίζονταν από ιδιαίτερη σκληρότητα και οι απώλειες ήταν σοβαρές για όλους τους εμπόλεμους. Σε διάστημα ενός μήνα, παρά τις δυσμενείς συνθήκες, δίνοντας μία νικηφόρα μάχη την ημέρα, σε αρκετές περιπτώσεις με σημαντικές απώλειες, ο ελληνικός στρατός προέλασε καλύπτοντας συνολικά μία απόσταση περίπου 250 χιλιομέτρων. Επιπλέον, οι Ρουμάνοι προέλαυναν με άνεση στο εσωτερικό της Βουλγαρίας, πλησιάζοντας απειλητικά στην πρωτεύουσά της και οι Τούρκοι βρήκαν την ευκαιρία να ανακαταλάβουν εδάφη στην ανατολική Θράκη, τα οποία είχαν κατακτήσει στη διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού πολέμου οι Βούλγαροι.

Κάτω από την ασφυκτική πίεση των δυσμενών εξελίξεων στα πολεμικά μέτωπα στις αρχές Ιουλίου ο Βούλγαρος βασιλιάς Φερδινάνδος αντικατέστησε το ρωσόφιλο πρωθυπουργό Ντάνεφ με τον Ραντοσλάβοφ, που διέκειτο φιλικά προς την Αυστρία. Η νέα

κυβέρνηση, μετά από αυστριακή υπόδειξη, ζήτησε τη μεσολάβηση του βασιλιά της Ρουμανίας Κάρολου, που ανέλαβε πρωτοβουλία για σύναψη ανακωχής και ταυτόχρονη έναρξη ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων. Ο Βενιζέλος θεώρησε επιβεβλημένη τη θετική ανταπόκριση της ελληνικής πλευράς στη ρουμανική πρωτοβουλία, καθώς σε αντίθετη περίπτωση, με δεδομένη τη διαφαινόμενη κόπωση της Σερβίας από τη συνέχιση των εχθροπραξιών, υπήρχε ο κίνδυνος η Ελλάδα να απομονωθεί. Ο Κωνσταντίνος όμως πίστευε ότι έπρεπε να συνεχιστεί η προέλαση του ελληνικού στρατού μέχρι να συντρίψει ολοκληρωτικά τη Βουλγαρία. Έτσι, θα έπαυε οριστικά να αποτελεί απειλή για την Ελλάδα. Ο Έλληνας πρωθυπουργός διαφώνησε με την προτεινόμενη στρατιωτική συντριβή της Βουλγαρίας και πρότεινε στον βασιλιά να δεχθεί την υπογραφή ανακωχής και τη διεκδίκηση ενός ορίου στον ποταμό Νέστο. Ο Βενιζέλος αντιμετώπιζε τη διάσκεψη του Βουκουρεστίου ως την ευκαιρία για να εμπεδωθεί η νέα ισορροπία δυνάμεων στα Βαλκάνια, να τεθούν οι βάσεις της διαρκούς ειρήνης και να προωθηθεί η συνεννόηση των δύο μη σλαβικών κρατών των Βαλκανίων, της Ελλάδας και της Ρουμανίας. Θεωρούσε ολέθριο σφάλμα το ενδεχόμενο να υπογράψουν χωριστή ειρήνη η Σερβία και η Ρουμανία με τη Βουλγαρία και ο ελληνικός στρατός να συνεχίζει την πολεμική αντιπαράθεση με το βουλγαρικό. Ο ελληνικός στρατός είχε αποδυναμωθεί, βρισκόταν ήδη σε μεγάλη απόσταση από τις βάσεις ανεφοδιασμού του και διεξήγαγε έναν εξαιρετικά δυσχερή αγώνα σε δυσπρόσιτες περιοχές. Επομένως, ο

Βενιζέλος πίστευε ότι η σύναψη ανακωχής τη δεδομένη στιγμή ήταν συμφέρουσα για την Ελλάδα, καθώς μία ενδεχόμενη αναβολή της και συνέχιση του πολεμικού αγώνα θα μπορούσε να ανατρέψει τα μέχρι τότε κεκτημένα. Ο Έλληνας πρωθυπουργός μετέβη στη ρουμανική πρωτεύουσα χωρίς να έχει καταφέρει να μεταπείσει το βασιλιά. Εξαιτίας της εμμονής του Κωνσταντίνου, ο ελληνικός στρατός θα συνέχιζε τις εχθροπραξίες και ο κίνδυνος απομόνωσης της Ελλάδας ήταν υπαρκτός.

Προκειμένου να κερδίσει χρόνο, ο Βενιζέλος απέδωσε την παράταση των πολεμικών επιχειρήσεων σε τεχνικούς λόγους. Τελικά, με επείγον τηλεγράφημά του στις 15 Ιουλίου, ο Κωνσταντίνος τον πληροφορούσε ότι υπό το βάρος των δυσμενών εξελίξεων, είχε μεταβάλει τη στάση του και τασσόταν πλέον και αυτός υπέρ της ανακωχής. Συγκεκριμένα, ο βουλγαρικός στρατός είχε εντείνει τις επιθέσεις του και οι εξαντλημένες ελληνικές δυνάμεις, που δεν υπολόγιζαν πλέον στη συνδρομή των Σέρβων, είχαν φθάσει στα όρια της φυσικής και ηθικής τους αντοχής. Αυτή την αναγκαστική μεταστροφή του Κωνσταντίνου, ο Βενιζέλος την παρουσίασε ως διπλωματική επιλογή, υποχώρηση της Ελλάδας στη μεσολαβητική προσπάθεια της Ρουμανίας. Έτσι, τελικά όλοι οι εμπόλεμοι συναινούσαν στην προσωρινή διακοπή των επιχειρήσεων. Η πενθήμερη ανακωχή υπογράφηκε στις 17 Ιουλίου από όλους τους εμπόλεμους και τέθηκε σε ισχύ από την επομένη. Ταυτόχρονα, ξεκινούσαν οι εργασίες της ειρηνευτικής διάσκεψης.